

საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია
პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტი

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა სკოლა(ფაკულტეტი)
ფილოლოგიის მიმართულება

ხელნაწერის უფლებით

სადოქტორო საგანმანათლებლო პროგრამა
„თარგმანმცოდნეობა“

ცისანა ანთაძე

კონსტანტინე გამსახურდიას რომან

„დიდოსტატის მარჯვენის“

ინგლისური და რუსული თარგმანები

ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად
წარმოდგენილი

სადისერტაციო მაცნე

თბილისი

2014

სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა სკოლის (ფაკულტეტის) თარგმან-მცოდნეობის მიმართულებაზე.

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: **ნათია ამირეჯიბი**,
ფილოლოგიის დოქტორი

ოფიციალური ოპონენტები: 1. **გიორგი ალიბეგაშვილი**,
ფილოლოგიის მეცნიერებათა
დოქტორი, პროფესორი

2. **თამარ მღებრიშვილი**,
ფილოლოგიის დოქტორი,
პროფესორი

3. **ცინული ქვლივიძე**,
ფილოლოგიის აკადემიური
დოქტორი, პროფესორი

დისერტაციის დაცვა შედგება 2014 წლის საათზე. საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა სკოლის (ფაკულტეტის) სადისერტაციო კომისიის სხდომაზე.

მისამართი 0162, თბილისი, ილია ჭავჭავაძის №53ა, მეოთხე სართული, სხდომათა დარბაზი.

დისერტაციის გაცნობა შეიძლება საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტის სამეცნიერო ბიბლიოთეკაში.
სადისერტაციო მაცნე დაიგზავნება 2014 წლის

სადისერტაციო საბჭოს სწავლული მდივანი,

ვახტანგ გურული,
ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი

სადისერტაციო ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

თემის აქტუალობა **Error! Bookmark not defined.**
კვლევის ძირითადი მიზანი და ამოცანები.....**Error! Bookmark not defined.**

ნაშრომის მეცნიერული სიახლე და ძირითადი შედეგები **Error! Bookmark not defined.**

კვლევის თეორიული და მეთოდოლოგიური საფუძვლები **Error! Bookmark not defined.**

ნაშრომის თეორიული ღირებულება . **Error! Bookmark not defined.**

ნაშრომის პრაქტიკული მნიშვნელობა **Error! Bookmark not defined.**

სადისერტაციო ნაშრომის სტრუქტურა და მოცულობა **Error! Bookmark not defined.**

ნაშრომის ძირითადი შინაარსი

შესავალი **Error! Bookmark not defined.**

თავი I. კონსტანტინე გამსახურდიას რომან „დიდოსტატის მარჯვენის“ ინგლისური და რუსული თარგმანების ანალიზი ლინგვისტური თეორიების მიხედვით .. **Error! Bookmark not defined.**

თავი II. კონსტანტინე გამსახურდიას რომან „დიდოსტატის მარჯვენის“ ინგლისური და რუსული თარგმანების სტილისტური ანალიზი..... **Error! Bookmark not defined.**

თავი III. არაეკვივალენტური ლექსიკის თარგმანში გადატანის ზოგიერთი თავისებურება კონსტანტინე გამსახურდიას რომან „დიდოსტატის მარჯვენის“ ინგლისურ და რუსულ თარგმანებში **Error! Bookmark not defined.**

თავი IV კუპიურები და ინტერპოლაციები**Error! Bookmark not defined.**

დასკვნა..... **Error! Bookmark not defined.**

სადისერტაციო თემასთან დაკავშირებული პუბლიკაციების ნუსხა **Error! Bookmark not defined.**

სადისერტაციო ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

თემის აქტუალობა

კონსტანტინე გამსახურდიას გამორჩეული ადგილი უჭირავს ქართული ლიტერატურის ისტორიაში, ამიტომ მისი შემოქმედება ყოველთვის იყო მეცნიერების ინტერესისა და კვლევის საგანი. ავტორის ერთ – ერთ ყველაზე პოპულარულ ისტორიულ რომან „დიდოსტატის მარჯვენას“ მრავალი სამეცნიერო შრომა მიეძღვნა, მაგრამ აღნიშნული ნაწარმოების ინგლისური და რუსული თარგმანები აქამდე სპეციალური კვლევის საგანი არ ყოფილა. რომანის თარგმანების ანალიზს დიდი მნიშვნელობა აქვს, რადგან ის განსაზღვრავს თუ რამდენად ადეკვატური თარგმანებით გაიცნობს უცხოელი მკითხველი მწერლის შემოქმედებას. ამდენად, კონსტანტინე გამსახურდიას რომან „დიდოსტატის მარჯვენის“ ინგლისური და რუსული თარგმანების მრავალმხრივი კვლევა აუცილებელია, ხოლო წარმოდგენილი ნაშრომი აქტუალურია.

კვლევის ძირითადი მიზანი და ამოცანები

სადისერტაციო ნაშრომის მიზანია კონსტანტინე გამსახურდიას რომან „დიდოსტატის მარჯვენის“ ინგლისური და რუსული თარგმანების ანალიზი ორიგინალისა და თარგმანების შედარების საფუძველზე.

ნაშრომის ძირითადი ამოცანაა ნაწარმოების ინგლისური და რუსული თარგმანების ღირსებებისა და ნაკლოვანებების ჩვენება, იმის დადგენა თუ რამდენად ხერხდება ავტორის განცდებისა და ჩანაფიქრის, მისი ხედვის ადეკვატურად გადმოცემა თარგმანებში, რაც ძალიან მნიშვნელოვანია, რადგან სწორედ თარგმანების საშუა-

ლებით ექმნება შთაბეჭდილება უცხოელ მკითხველს, როგორც ავტორზე, ასევე იმ ქვეყნის ლიტერატურაზე, რომელსაც ესა თუ ის მწერალი წარმოადგენს.

ნაშრომის მეცნიერული სიახლე და ძირითადი შედეგები

კონსტანტინე გამსახურდიას რომან „დიდოსტატის მარჯვენის“ ვახტანგ ერისთავის ინგლისური და ფატმან თვალთვადის რუსული თარგმანები დღემდე არ ყოფილა საგანგებო კვლევის საგანი, ამიტომ წარმოდგენილი სადისერტაციო ნაშრომი, რომელშიც მოცემულია აღნიშნული ნაწარმოების ინგლისური და რუსული თარგმანების მრავალმხრივი და დეტალური ანალიზი მათი დედანთან შეპირისპირების საფუძველზე, გარკვეულ სამეცნიერო სიახლეს წარმოადგენს.

ნაშრომში წარმოდგენილი და გაანალიზებულია დისერტანტის მიერ შესრულებული იმ პასაჟების ინგლისური და რუსული თარგმანები, რომლებშიც სხვადასხვა ტიპის პრობლემა გამოვლინდა, რაც ასევე სიახლეა.

ჩატარებულმა კვლევამ გვიჩვენა, რომ ნაწარმოების ორივე თარგმანი, როგორც ინგლისური, ასევე რუსული, ორიგინალიდან არის შესრულებული. ინგლისური თარგმანის რედაქტირება (რედაქტორი ჰ. პერჰემი) რუსული თარგმანის მიხედვით არის განხორციელებული, ამიტომ, რიგ შემთხვევაში ინგლისური თარგმანის ზოგიერთ პასაჟზე რუსული თარგმანის გავლენა იგრძნობა. რომანის ინგლისური თარგმანი უფრო ახლოს არის ორიგინალთან, ვიდრე რუსული.

კვლევის თეორიული და მეთოდოლოგიური საფუძვლები

კონსტანტინე გამსახურდიას რომან „დიდოსტატის მარჯვენის“ ინგლისური და რუსული თარგმანების ანალიზი ეყრდნობა შეფასების თანამედროვე და ტრადიციულ კრიტერიუმებს, კომ-

პლექსური კვლევის მეთოდსა და საკვლევო ტექსტების ორიგინალთან შედარებას.

ნაშრომის თეორიული ღირებულება

ნაშრომში მოცემულია კონსტანტინე გამსახურდიას რომან „დიდოსტატის მარჯვენის“ ინგლისური და რუსული თარგმანების ანალიზი. შემოთავაზებულია დისერტანტის მოსაზრებები თარგმანის შეფასების კრიტერიუმებზე, ამიტომ წარმოდგენილ ნაშრომს გარკვეული თეორიული ღირებულება აქვს.

ნაშრომის პრაქტიკული მნიშვნელობა

სადისერტაციო ნაშრომის ფარგლებში ჩატარებული კვლევის შედეგებმა საშუალება მოგვცა წარმოგვედგინა კონსტანტინე გამსახურდიას რომან „დიდოსტატის მარჯვენის“ ინგლისური და რუსული თარგმანების მრავალმხრივი და დეტალური ანალიზი, რასაც თეორიულთან ერთად პრაქტიკული მნიშვნელობაც აქვს. წარმოდგენილი ნაშრომი დახმარებას გაუწევს აღნიშნული პრობლემატიკით დაინტერესებულ მეცნიერებსა და სტუდენტებს.

სადისერტაციო ნაშრომის სტრუქტურა და მოცულობა

სადისერტაციო ნაშრომში დასმულმა პრობლემატიკამ და საკვლევო მასალის თავისებურებამ განსაზღვრა მისი სტრუქტურა, რომელიც მოიცავს: ანოტაციებს ქართულ და ინგლისურ ენებზე, შესავალს, 4 თავს, დასკვნას, გამოყენებული ლიტერატურისა და წყაროების სიას.

სადისერტაციო ნაშრომის პირველი თავი მოიცავს 2 პარაგრაფს, მეორე – 5 პარაგრაფს, მესამე – 3 პარაგრაფს, ხოლო მეოთხე თავი 2 პარაგრაფს. სადისერტაციო ნაშრომის ტექსტი მოიცავს 247 გვერდს, ხოლო წყაროებისა და ლიტერატურის სია 5 გვერდს.

ნაშრომის ძირითადი შინაარსი შესავალი

სადისერტაციო ნაშრომის შესავალში მოცემულია კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედების მოკლე დახასიათება, დასაბუთებულია საკვლევი თემის აქტუალობა, წარმოდგენილია კვლევის მიზანი, მოხაზულია ნაშრომის ქრონოლოგიური ჩარჩო, განმარტებულია საკვლევი თემის არჩევის პრინციპი.

თავი I

კონსტანტინე გამსახურდიას რომან „დიდოსტატის მარჯვენის“ ინგლისური და რუსული თარგმანების ანალიზი ლინგვისტური თეორიების მიხედვით

§ 1. პრობლემატური თარგმანები

XX საუკუნის 60–იანი წლებიდან მეტი ყურადღება ექცევა თარგმანის ლინგვისტურ თეორიებს, რომლებიც მეცნიერულად აღწერენ ერთ ენაზე შექმნილი ტექსტის მეორე ენაზე ეკვივალენტურ ტექსტად გარდაქმნის პროცესს. თარგმანის ლინგვისტური თეორია, როგორც შედარებით ახალი მიმართულება, ნაკლებად არის შეზღუდული მეცნიერული შესწავლის მკაცრი კანონებით, ამიტომ იგი შეიცავს როგორც კვლევის მეთოდთა დივერგენციის, ასევე მათი სინთეზის პერსპექტივებს, რაც საკვლევი მასალის მრავალმხრივი ანალიზის საშუალებას გვაძლევს.

თარგმანი ერთიანდება ენათმორისი კომუნიკაციის ზოგად ცნებაში. მიუხედავად საერთო მახასიათებლებისა, არსებობს თითოეული ჟანრისთვის დამახასიათებელი სპეციფიური ნიშნები. სწორედ ამიტომ, სადისერტაციო ნაშრომის პირველი თავის პირველ პარაგრაფში ჩვენი ყურადღება შევაჩერეთ თარგმანის

ჟანრულ სახეობებზე, რათა უკეთესად წარმოგვეჩინა მათ შორის მსგავსება და განსხვავება.

ის ნიშანი, რომლითაც მხატვრული თარგმანი მართლაც განსხვავდება თარგმანის სხვა სახეობებისაგან, იმაში მდგომარეობს, რომ ტექსტის დამუშავების პროცესი ამ სახის თარგმანში განუზომლად უფრო რთულია, ვიდრე თარგმანის სხვა ჟანრულ სახეობებში, რადგან მთარგმნელის პრაგმატულ მიზანს ამ შემთხვევაში ეკვივალენტურობის ყველაზე რთული სახეობის – ფორმალურ – ესთეტიკური ეკვივალენტურობის შექმნა შეადგენს.

სადისერტაციო ნაშრომის ამ ნაწილში ყურადღებაა გამახვილებული ინვარიანტის ცნებაზე, რაც ერთი ენიდან მეორეზე თარგმნის პრობებში საწყისი შეტყობინების ფუნქციური შინაარსის, ე.ი. აზრობრივი მხარის შენარჩუნებას გულისხმობს. წარმოდგენილია ამ კუთხით კვლევის შედეგად გამოვლენილი უზუსტობები.

აღმოჩენილია ხარვეზები ორიგინალის ლექსიკური მასალის თარგმანებში ასახვისა და „წყარო“ ენის კოდების „მიმღები“ ენის კოდებით ჩანაცვლების, სუბსტიტუციის თვალსაზრისით, რომლებიც ცვლიან საწყისი შეტყობინების შინაარსს და აზარალებენ თარგმანების მხატვრულ მხარეს.

განსაზღვრულია ასევე სიტყვის როლი. ახსნილია კონკრეტულ სიტუაციაში სწორი ლექსიკური ერთეულის შერჩევის მნიშვნელობა სიტყვის პოლისემიური ბუნების გათვალისწინებით. განმარტებულია ტექსტისა და ქვეტექსტის რაობა. მითითებულია თუ რა თავისებურებების გათვალისწინებაა აუცილებელი ამ კონტექსტში.

აქცენტი კეთდება ე.წ. „დანაკარგებზე“, ე.ი. ტექსტის გარკვეული ნაწილების – სიტყვის, სიტყვათშეთანხმებების, წინადადების და ა.შ. გამოტოვებაზე. ნაჩვენებია, რომ „დანაკარგები“ იმ შემთხვევაშია გამართლებული, როცა არ ირღვევა ორიგინალის ფორმისა და შინაარსის მთლიანობა.

განხილულია ასევე მხატვრული თარგმანის სოციალურ – კულტურული ასპექტები.

აღნიშნული პრობლემების საილუსტრაციოდ მოხმობილია მაგალითები, რომლებიც გაანალიზებულია არა მხოლოდ სხვადასხვა თაობის მეცნიერების შეხედულებების, არამედ თვით ნაშრომის ავტორის თეორიული მოსაზრებების ქრილში.

შემოთავაზებულია ყველა იმ პასაჟის დისერტანტის მიერ შესრულებული ინგლისური და რუსული თარგმანები, რომლებიც ციტირებულია ამა თუ იმ პრობლემის საილუსტრაციოდ. მოცემულია ავტორის მიერ შესრულებული თარგმანების ანალიზიც.

მაგალითისათვის განვიხილოთ შემდეგი პასაჟის ინგლისური და რუსული თარგმანები, რომლებშიც შეცვლილია საწყისი შეტყობინების შინაარსი:

„ნეტავი წამოსულიყავით და ჩემთვის წაეჭრა მეფე გიორგის თავი“ (გვ. 71).

“If you had gone Giorgi would have cut off my head!” (p. 83)

«Если бы вы осуществили свои намерения, царь Георгий обезглавил бы меня» (стр. 57).

ნაშრომის ავტორის მიერ შესრულებული ზემოთ ციტირებული პასაჟის ინგლისური და რუსული თარგმანებია:

“I wish you had come and King Giorgi had beheaded me”.

«Лучше было бы если бы вы поехали и царь Георгий обезглавил бы меня».

შემოთავაზებულ ვარიანტებში მიღწეულია შინაარსის ინვარიანტულობა.

სწორი ლექსიკური ერთეულის შერჩევის მნიშვნელობის საილუსტრაციოდ განვიხილოთ შემდეგი:

„საქართველო მას წარმოდგენილი ჰქონდა, როგორც ნახევრად წარმართული სამეფო“ (გვ. 360).

“Kasavila had previously had a general idea that Georgia was an almost barbarian country ...” (p. 393).

«Касавила представлял себе Грузию как страну почти варварскую» (стр. 283).

დედანში მოცემული „წარმართულის“ შესატყვისად ინგლისურ თარგმანში შემოთავაზებულია “barbarian”, ხოლო რუსულში «варварскую», „ბარბაროსული“. ვფიქრობ, „წარმართულის“ „ბარბაროსულით“ ჩანაცვლება გაუმართლებელია, რადგან როგორც რუსულში, ასევე ინგლისურში არსებობს „წარმართულის“ შესატყვისი სიტყვები: «языческий» – რუსულში (მამისაშვილი ... 1993:863), ხოლო “heathenish” ან “paganish” – ინგლისურში (Мюллер 1978:359;541). ნაშრომის ავტორის მიერ შესრულებული ზემოთ ციტირებული ინგლისური და რუსული თარგმანებია:

“Kasavila thought that Georgia was a half paganish country”.

«Касавила представлял себе Грузию как полу – языческую страну».

წარმოდგენილ ინგლისურსა და რუსულ თარგმანებში „ბარ-ბაროსული“ ჩანაცვლებულია „წარმართულით“ («языческий», “paganish”) და მიღებულია დედნის ადეკვატური თარგმანები.

განხილული მაგალითები ასევე გამოდგება რუსული თარგმანის ინგლისურ ვარიანტზე გავლენის საილუსტრაციოდაც.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ კვლევამ ბევრი ტექნიკური ხასიათის შეცდომა გამოავლინა რომანის ინგლისურსა და რუსულ თარგმანებში.

§ 2. კარგად შესრულებული თარგმანები

თარგმანების შედარებამ ორიგინალთან გვიჩვენა, რომ კონსტანტინე გამსახურდიას რომან „დიდოსტატის მარჯვენის“ ინგლისურსა და რუსულ თარგმანებში არის კარგად შესრულებული თარგმანის ნიმუშები, რომლებიც უფრო მრავლად ინგლისურ ვარიანტშია წარმოდგენილი, ვიდრე რუსულში. კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ ვახტანგ ერისთავი ოსტატურად იყენებს ინგლისური ენის რესურსებს. მაგალითად, მთარგმნელი კარგად ახერხებს დედანში წარმოდგენილი სიტყვისთვის „ეკუნტრუშებოდა“ (გვ. 206) შესატყვისის შერჩევას. ის გვთავაზობს იდიომს ”to dance attendance on sb” (გვ. 234), რაც ქართულად სხვისი სურვილის, მოთხოვნის მიხედვით მოქცევას ნიშნავს (Мюллер 1978:193). მითითებული იდიომის გამოყენება ამ სიტუაციაში გამართლებულია, რადგან დედანში გადმოცემული შინაარსის სწორად ტრანსფორმაციას უწყობს ხელს. კარგად შესრულებული თარგმანის ნიმუშად შეიძლება მივიჩნიოთ შემდეგი:

„არაგვი გაცოფებულია და ზედაზენს ამაღამ წასვლა?!“ (გვ. 181).

“The Aragvi is raging madly! Just imagine going to Zedazeni tonight” (p. 207).

« – Арагви сегодня как бешеная, невозможно пробраться в Зедазени» (стр. 150).

პასაჟის პირველი ნაწილი ენობრივი სიზუსტით არის თარგმნილი, როგორც ინგლისურად, ასევე რუსულად. მეორე ნაწილის ინგლისური და რუსული თარგმანები დედნის პოეტურ ხასიათთან ახლოსა და შინაარსობრივად არ არის შეცვლილი. თარგმანებში სწორად არის ინტერპრეტირებული ორიგინალში მოცემული რიტორიკური შეკითხვის არსი.

ენებს შორის არსებული განსხვავებების მიუხედავად რომანში ჩართული ლექსები კარგად შესრულებული თარგმანების ნიმუშებია, რადგან მათში შენარჩუნებულია ორიგინალის ყველა ელემენტი. მაგრამ უკეთესი იქნებოდა „ჰარალუ ჰარიარალუს“ რუსულ ვარიანტში მთარგმნელის მიერ შემოთავაზებული «Харали» შეცვლილიყო ფორმით «Арали», რადგან ასეთ შემთხვევაში სიტყვის ხმოვანება უფრო ახლოს იქნებოდა ქართულ ჟღერადობასთან და ქართული სურნელიც უკეთ იქნებოდა შენარჩუნებული.

„ლაზის სიმდერის“ ინგლისური ვარიანტი, კარგად შესრულებული თარგმანის ნიმუშია. მასში ვ. ერისთავი ოსტატურად იყენებს ნაცვალსახელების ძველ ფორმებს: thou – პირის ნაცვალსახელი შენ; thine – კუთვნილებითი ნაცვალსახელი შენი; thy – კუთვნილებითი ნაცვალსახელი შენი, რაც ორგანულად ერწყმის მითითებულ ლექსს და კეთილხმოვანებას მატებს მას. აღნიშნული ლექსის რუსული თარგმანი კი პწკარედულია და არა პოეტური, რაც მხატვრული ნაწარმოების თარგმანში გაუმართლებელია.

თავი II

კონსტანტინე გამსახურდიას რომან „დიდოსტატის მარჯვენის“ ინგლისური და რუსული თარგმანების სტილისტური ანალიზი

§ 1. რომანის კომპოზიცია, სიუჟეტი, თემა, იდეა

საკვლევო ტექსტების შედარებამ ორიგინალთან გვიჩვენა, რომ რომანის კომპოზიცია, ძირითადად, თარგმანებშიც დედნის

შესაბამისად გადადის. ორიგინალის მსგავსად თარგმანებშიც, წარმოდგენილია ე.წ. შეგონებები, ბუნების, პერსონაჟების, ვითარების აღწერა, ისტორიული სახის გადახვევები და სხვა, რომლებიც არ არღვევენ თხრობის დინამიკასა და უწყვეტობას. თუმცა, უნდა აღვნიშნოთ, რომ ზოგიერთი პასაჟი თარგმანებში შეკვეცილი ან გამოტოვებული. ინგლისურსა და რუსულ თარგმანებში, ძირითადად, უზრუნველყოფილია ორიგინალის მთავარი თემისა და თემატური მოტივების ასახვა და გაშლა – განვითარება, მაგრამ იმავდროულად გამოვლენილია მთელი რიგი ცვლილებები და ნაკლოვანებები, რომლებიც მითითებული და გაანალიზებულია.

რომანის სიუჟეტის ყველა კომპონენტი თარგმანებში ასახულია, თუმცა, რუსული თარგმანის პროლოგში ბევრი გამოტოვებული ადგილია. ინგლისური თარგმანი უფრო ახლოს არის ორიგინალთან, ვიდრე რუსული.

§ 2. რომანის თხრობის სისტემა

ეპიკურ ჟანრებში უმნიშვნელოვანესი როლი ენიჭება თხრობას, რომლის ერთიან სისტემაში ჩართულია აგრეთვე პერსონაჟების მეტყველების ფორმები – მონოლოგები და დიალოგები. მართალია, ისინი უფრო დრამის სტრუქტურისთვის არიან დამახასიათებელი, მაგრამ თხრობით ჟანრებშიც ფუნქციონირებენ.

კონსტანტინე გამსახურდიას რომან „დიდოსტატის მარჯვენის“ ინგლისური და რუსული თარგმანების ორიგინალთან შედარებამ ცხადყო, რომ თხრობის სისტემის ფორმები: ავტორისეული თხრობა, მონოლოგი, დიალოგი, თარგმანებშიც დედნის შესაბამისად აისახება, თუმცა, რიგ შემთხვევაში გამოტოვებული ან შეკვეცილია.

თარგმანებში, ისევე როგორც ორიგინალში, ავტორისეული თხრობა და მონოლოგები ხშირად პერსონაჟების ფსიქოლოგიას, ვნებებსა და განცდებს გვიჩვენებენ. გმირთა ცხოვრების აღწერა, ისტორიული თუ მიმდინარე ამბების ასახვა, გარემოსა თუ ბუნების სურათების აღწერა, ავტორისეული თხრობის საშუალებით ხორციელდება. ბუნების აღწერისას, ზოგჯერ, ვერ ხერხდება მწერილის მიერ შერჩეული არაორდინალური ფერების თარ-

გმანებში ზუსტად გადატანა. რაც შეეხება დიალოგებს, ისინი ნაწარმოებში მრავალ მნიშვნელოვან სიტუაციას აღწერენ და ხელს უწყობენ მოვლენების დინამიკურ განვითარებას.

§ 3. ენობრივი საშუალებები

საკვლევი მასალის ანალიზმა გვიჩვენა, რომ, ხარვეზები შეინიშნება ავტორისა და პერსონაჟების მეტყველების თავისებურებების თარგმანებში გადატანის კუთხით. რომანის ავტორისა და პერსონაჟების ენა მრავალფეროვნებით გამოირჩევა. მათ მეტყველებაში აისახება დროის, ეპოქის კოლორიტი, სოციალური წრე. ზოგჯერ პერსონაჟის მეტყველებაში ისეთი განსაკუთრებული კოლორიტი იგრძნობა, რომ მისი სრულფასოვანი გადატანა თარგმანებში პრაქტიკულად შეუძლებელია.

ხარვეზები შეინიშნება ორიგინალში წარმოდგენილ სამხედრო სფეროსთან დაკავშირებული არქაული ლექსიკური ერთეულებისა და ფეოდალური სამეფოს მოხელეთა იერარქიის აღმნიშვნელი სიტყვების თარგმანებში გადატანის კუთხით. მთარგმნელები სხვადასხვა მეთოდს ირჩევენ. ფეოდალური სამეფოს მოხელეთა იერარქიის აღმნიშვნელი სიტყვები რუსულ თარგმანში უმეტესად უცვლელად გადადის და ახსნილია გვერდის ბოლოს, სქოლიოში, ხოლო ინგლისურ თარგმანში უცვლელად გადატანილ სიტყვას იქვე აქვს განმარტება იმავე ლექსიკური ერთეულის სინონიმის საშუალებით. მაგალითად, „ერისთავი“ რუსულ თარგმანში გადადის, როგორც «эриставы» და ახსნილია სქოლიოში, ხოლო ინგლისურ თარგმანში უცვლელად გადატანილ სიტყვას “eristavi” იქვე განმარტებად აქვს მოცემული ლექსიკური ერთეულის სინონიმი “governer” და ვლდებულობთ “eristavis or governers”, „ერისთავები ან მმართველები“.

ვახტანგ ერისთავი ხშირად იყენებს ე.წ. სიტყვათმონაცვლეობის მეთოდს. ის ხან თარგმნის ლექსიკურ ერთეულს, ხან კი უცვლელად გადააქვს ტრანსლიტერაციის მეთოდის გამოყენებით. მაგალითად, ნაწარმოების დასაწყისში, როცა პირველად შემოდის პერსონაჟი, მთარგმნელი იყენებს სიტყვის თარგმანს “Commandor – in – chief”, „მთავარსარდალი“. რომანის განვითარების პროცესში

კი, როცა მკითხველისთვის უკვე ცნობილია თუ ვისზეა საუბარი, მთარგმნელი მას “Spasalar”-ად მოიხსენიებს.

§ 4. ტროპები

ტროპი, როგორც გამოსახვის ენობრივი ფორმა, ხელს უწყობს ნაწარმოების ფორმისა და შინაარსის მთლიანობის უზრუნველყოფას. ჩატარებულმა კვლევამ ცხადყო, რომ ენებს შორის არსებული განსხვავებების გამო ტროპები თარგმანებში ხან აისახება, ხან კი ვერა. მთლიანობაში, თარგმანებში წარმოდგენილი ტროპებისგან მიღებული შთაბეჭდილება ვერ უტოლდება დედანში მოცემული ტროპებისგან მიღებულ შთაბეჭდილებას. მაგალითად, მწერლის მიერ გამოყენებული „მელაძუა“ შესანიშნავად ახასიათებს თალაგვა კოლონკელიძეს, როგორც პიროვნულად, ასევე ზნეობრივად. თარგმანებში მოცემული ეპითეტი გადადის, როგორც “wily”, ინგლისურში, ხოლო «хитрый» რუსულში, ე.ი. „ცბიერი“, „ემშაკი“. მართალია, თარგმანებში შემოთავაზებული ვარიანტებიც მამაცებელია, მაგრამ ვერ შეედრება „მელაძუას“, რაც არ არის შაბლონური და სწორედ ამით განსხვავდება ისეთი უარყოფითი შეფერილობის ეპითეტებისაგან, როგორცაა „ცბიერი“, „ემშაკი“, „მზაკვარი“.

როგორც უკვე აღვნიშნე, ზოგჯერ ტროპები თარგმანებში ორიგინალის შესატყვისად აისახება. მაგ.:

„ლამეს ნაბდის კარავი დაედგა ხილნარში, რატისეულ სასახლეში აგზავნიდა თავის დესპანებს“ (გვ. 383).

“Night had pitched her tent of black felt in Rati’s garden. Into the house, too, she had sent her harbingers” (p. 413).

«Ночь раскинула в саду шалаш из бурки. И в дом Рати направила своих послгов» (стр. 300).

ამ კონკრეტულ შემთხვევაში დედანში მოცემული მეტაფორები სრულად აისახება როგორც ინგლისურ, ასევე რუსულ თარგმანებში. ხილნარში გამართული კარავი ღამის გაბატონების მაუწყებელია დროსა და სივრცეში. სიბნელე კი ღამის მიერ გაგზავნილი დესპანია რატისეულ სასახლეში, რაც სიმბოლურად არსაკიძის სიკვდილის მოახლოების მაუწყებელია.

ციტირებული პასაჟის ინგლისურ თარგმანში (მეორე წინადადებაში), ჩვეული წინადადების წყობა შეცვლილია, რაც ემოციის გამძაფრების საშუალებაა.

§ 5. ანდაზები, აფორიზმები, ფრაზეოლოგია

რომანში წარმოდგენილი ანდაზები ემოციური და ექსპრესიულია, რაც საშუალებას აძლევს მწერალს სათქმელი მკაფიოდ ამცნოს მკითხველს. კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ მთარგმნელები არ ეძებენ რომანში მოცემული ანდაზების ანალოგებს, არამედ მათ მხატვრულ თარგმანს ამჯობინებენ. ინგლისურ თარგმანში შეინიშნება წინადადების ზრდის ტენდენცია, რაც ენებს შორის არსებული განსხვავებებით შეიძლება აიხსნას. რუსულ თარგმანში ეს ტენდენცია არ შეინიშნება. მაგ.:

„დამურებით გავსილიყო იქაურობა. თავკეცე ეკიდნენ მღაბიოები ჭერზე . . .“ (გვ. 210).

“The basement was full of bats hanging from the ceiling upside down” (p. 238).

«Летучие мыши заполнили подвал. Висели вниз головами» (стр. 172).

მოხმობილი მაგალითიდან ჩანს, რომ დედანში მოცემული ორი წინადადება, ინგლისურ თარგმანში გაერთიანებულია ერთ წინადადებად. რუსულ თარგმანში ასეთი ცვლილება არ შეინიშნება.

ნაწარმოებში წარმოდგენილი აფორიზმები, ძირითადად, ადეკვატურად არის თარგმნილი, მაგრამ, ხშირ შემთხვევაში, ისინი ისეთი ექსპრესიულობით არ გამოირჩევიან, როგორც დედანში მოცემული აფორიზმები.

რაც შეეხება რომანის ორიგინალში წარმოდგენილ გამოთქმებს, მათი თარგმანებში გადატანისას, რიგ შემთხვევაში, შეინიშნება უზუსტობები. ვ. ერისთავი გამოთქმების თარგმნისას ხშირად იყენებს ინგლისურ ენაში დამკვიდრებულ ანალოგიური სემანტიკური დატვირთვის მქონე იდიომებს, რაც სწორი მიდგომაა. ფ. თვალთვაძე კი ხან ქართული გამოთქმის რუსულ ენაში დამკვიდრებულ შესატყვისის იყენებს, ხან დედნის შინაარსობრივ ინვარიანტს გვთავაზობს. მაგ.: ინგლისურ თარგმანში დედანში

მოცემული გამოთქმის „ჟრუანტელი მოჰგვარა“ შესატყვისად გამოყენებულია იდიომი: “made ... blood run cold”, „სისხლი გაეყინა“, რაც ორიგინალში წარმოდგენილი გამოთქმის შინაარსობრივ ინვარიანტად შეიძლება ჩაითვალოს.

რუსულ თარგმანში შემოთავაზებულია ორიგინალში მოცემული გამოთქმის რუსულ ენაში დამკვიდრებული შესატყვისი «дрожь охватила», „ჟრუანტელი მოჰგვარა“.

თავი III

არაეკვივალენტური ლექსიკის თარგმანში გადატანის ზოგიერთი თავისებურება კონსტანტინე გამსახურდიას რომან „დიდოსტატის მარჯვენის“ ინგლისურ და რუსულ თარგმანებში

§ 1. ტოპონიმები

ჩატარებულმა კვლევამ გვიჩვენა, რომ აღმოჩენილია ცთომილებები ტოპონიმების თარგმანებში გადატანის კუთხით, რაც გამოწვეულია, რიგ შემთხვევაში, ენების ფონეტიკურ სისტემაში არსებული განსხვავებით, ზოგჯერ კი მთარგმნელების მიერ არასწორად შერჩეული მეთოდით. მაგალითად, ნაწარმოების ინგლისურ ვარიანტში ვახტანგ ერისთავმა დედანში მოცემული ტოპონიმი – „მტკვარი“ რუსულ ენაში დამკვიდრებული და ასევე ტექსტის რუსულ თარგმანში გამოყენებული «Куря» – ს გავლენით გადაიტანა და მივიღეთ “Kura”, რაც, ბუნებრივია, არასწორია. როცა საქმე ეხება გეოგრაფიულ ობიექტს მაგ.: ქალაქებს, მდინარეებს და სხვ., მთარგმნელი უნდა ხელმძღვანელობდეს ტრადიციით რაც შეიძლება უფრო ახლოს მიუახლოვდეს დედნის ჟღერადობას. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში სწორი იქნებოდა ვ. ერისთავს გამოყენებინა ე.წ. ტრანსლიტერაციის მეთოდი, მაშინ მივიღებდით ვარიანტს “Mtkvari”. რადგან ტოპონიმი „მტკვარი“

მისი სიძველის ან უცხოენოვანი წარმოშობის გამო დღეს გაუგებარია, მაგრამ დამკვიდრებულია ქართულში, აღნიშნული მეთოდის გამოყენება მიზანშეწონილია.

რიგ შემთხვევაში, წარმოდგენილია დედანში მოცემული ტოპონიმის თანამედროვე დასახელება ან იმავე გეოგრაფიული ობიექტის სხვა დასახელება, რაც გაუმართლებელია, რადგან სირთულეებს ქმნის გაუთვინობიერებელი და უცხო მკითხველისათვის. მაგალითად, „გურგანის ზღვა“ ინგლისურ თარგმანში გადადის როგორც “Hyrcanian Sea”, რაც სწორი ვარიანტია. რუსულ თარგმანში კი წარმოდგენილია დედანში მოცემული ტოპონიმის თანამედროვე დასახელება «Каспийское море», „კასპიის ზღვა“. ორიგინალის გათვალისწინებით, სწორი იქნებოდა ვარიანტი “Гирганское море”.

§ 2. ანთროპონიმები

რომანის ინგლისურსა და რუსულ თარგმანებში გამოვლენილია გარკვეული პრობლემები ანთროპონიმების თარგმანებში გადატანის კუთხით. ქართული გვარებისა და სახელების გადატანისას თარგმანებში ყოველთვის ვერ ხერხდება ეროვნული კოლორიტის შენარჩუნება. მაგალითად, სახელი „ნონაი“ (გვ. 134) ინგლისურ თარგმანში გადატანილია ქართული ჟღერადობით “Nonai” (გვ. 152), ხოლო რუსულ თარგმანში შემოთავაზებული «Нона» (გვ. 110) ვერ უზრუნველყოფს დედნის ეროვნული კოლორიტის შენარჩუნებას.

რაც შეეხება ორიგინალში წარმოდგენილ სახელს „პიპა“ რუსულ თარგმანში შეცვლილია სახელით „ვამეხი“. ინგლისურ თარგმანში კი აღნიშნული სახელი სწორად არის გადატანილი:

„კარგია, პიპა, შენს მეტი რომ არავინ დაესწრო ჩემს სიკვდილს“ (გვ. 381).

“It’s good, Pipa, that nobody will witness my death but you” (p. 411).

« – Хорошо, Вамех, что, кроме тебя, не будет других свидетелей моей смерти» (стр. 297).

გარკვეული უზუსტობები შეინიშნება „ძე“–ზე დამთავრებული ქართული გვარების გადატანისას ინგლისურ თარგმანში. რუსულ თარგმანში ასეთი გვარები ძირითადად სწორად გადადის. მაგ.:

ტოხაისძე (გვ. 28) – Tokhaidze (p. 36) – Тохаидзе (стр. 23).

უშიშარაისძე (გვ. 101) – Ushisharidze (p. 117) – Ушишараидзе (стр. 83).

ამ შემთხვევაში სწორი იქნებოდა ტრანსლიტერაციის მეთოდის გამოყენება. მაშინ მივიღებდით: Tokhaidze, Ushisharidze.

§ 3. ნაციონალური რეალიები

ყველა ჭეშმარიტი მხატვრული ნაწარმოები აღბეჭდილია იმ ხალხის ეროვნული კოლორიტით, რომლის წარმომადგენელიცაა ესა თუ ის მწერალი, თუმცა, შესაძლებელია სხვადასხვა იყოს ეროვნული კოლორიტის წარმოჩენის მკაფიობა და ხარისხი. ეროვნული კოლორიტი შედის ნაწარმოების ფორმისა და შინაარსის ერთიანობაში და თავს იჩენს ისეთ ხატებში, როგორიცაა ხალხის ცხოვრების მატერიალური გარემო და სოციალური პირობები. საინტერესოა რა ხდება ამ თვალსაზრისით კონსტანტინე გამსახურდიას რომან „დიდოსტატის მარჯვენის“ ინგლისურსა და რუსულ თარგმანებში.

კვლევამ გვიჩვენა, რომ მთარგმნელები ხშირად არ იყენებენ ე.წ. ტრანსლიტერაციის მეთოდს, რაც ასეთ შემთხვევებში გამართლებულია, და თარგმნიან ნაციონალური რეალიების გამომხატველ სიტყვებს. სწორედ ამიტომ, რიგ შემთხვევაში, ვერ ხერხდება ეროვნული კოლორიტის შენარჩუნება. მაგ.: „ხინკალი“ (გვ. 57) რუსულ თარგმანში ტრანსლიტერაციის მეთოდის გამოყენებით გადადის და ვიღებთ «хинкали» (გვ. 67). (განმარტება მოცემულია სქოლიოში). რომანის ინგლისურ ვარიანტში კი ვახტანგ ერისთავი თარგმნის სიტყვას და ვიღებთ “mutton dumplings” (გვ. 46). წარმოდგენილი ვარიანტი ვერ უზრუნველყოფს ეროვნული კოლორიტის შენარჩუნებას. არის ისეთი შემთხვევები, როცა ვახტანგ ერისთავს უცვლელად გადააქვს სიტყვა და იქვე დაურთავს განმარტებას. ასეთ შემთხვევაში ეროვნული კოლორიტის შენარჩუნება მიღწეულია, მაგრამ ირღვევა ორიგინალის

სტილი მაგ.: “... from the churi – a huge earthen jar sunk, into the ground” (გვ. 202). რუსულ თარგმანში (გვ.146) სიტყვა „ჭური“ გამოტოვებულია.

თავი IV

კუპიურები და ინტერპოლაციები

§ 1. კუპიურები

კონსტანტინე გამსახურდიას რომან „დიდოსტატის მარჯვენის“ ინგლისურსა და, უფრო მეტად, რუსულ თარგმანში ბევრი გამოტოვებული ადგილი ანუ კუპიურაა. თარგმანებში აღმოჩენილი კუპიურები ხელს უშლიან რომანის სათანადოდ აღქმას და აზარალებენ ნაწარმოების მხატვრულ მხარეს. განსაკუთრებით თვალშისაცემია რუსულ თარგმანში პროლოგის ეპიგრაფად წამდვარებული ლექსის გამოტოვება, რის გამოც არ ჩანს ის ლეგენდური საწყისი, რასაც ეფუძნება ნაწარმოები. თარგმანებში გამოტოვებულია ასევე სხვა ეპიგრაფებიც. ინგლისური თარგმანი: გვ. 218 (XXVIII თავი), გვ. 231 (XXIX თავი), გვ. 237 (XXX თავი), გვ. 253 (XXXIII თავი); რუსული თარგმანი: გვ. 167 (XXIX თავი), გვ. 171 (XXX თავი), ხოლო გვ. 183 (XXXIII თავი) ეპიგრაფი არასრულად არის წარმოდგენილი.

ზოგიერთი გამოტოვებული ადგილი ინგლისურ თარგმანში ემთხვევა რუსულ თარგმანში წარმოდგენილ კუპიურებს, რადგან ინგლისური თარგმანის რედაქტირება რუსული თარგმანის მიხედვით შესრულდა.

§ 2. ინტერპოლაციები

კონსტანტინე გამსახურდიას რომან „დიდოსტატის მარჯვენის“ ინგლისურსა და რუსულ თარგმანებში, გარდა გამოტოვებული ადგილებისა, გვხვდება ჩამატებული ადგილები, ანუ ინტერპოლაციები. ინგლისურ თარგმანში, ჩამატებული ადგილები

ხშირ შემთხვევაში, ემთხვევა რუსულ თარგმანში წარმოდგენილ ინტერპოლაციებს, რადგან რომანის ინგლისური თარგმანის რედაქტირება რუსული თარგმანის მიხედვით განხორციელდა.

თარგმანებში წარმოდგენილი ინტერპოლაციები ზედმეტად პათეტიკურია, გაზვიადებულია და არ შეესაბამება მწერლის სტილს.

ორივე თარგმანში ჩამატებულია ერთი თავი: (ინგლისური თარგმანი – XLVII თავი, რუსული თარგმანი – XLVI თავი).

ჩატარებულმა კვლევამ გვიჩვენა, რომ ზემოთ მითითებული თავი არ არის წარმოდგენილი შემდეგ პუბლიკაციებში:

1. ჟურნალი „მნათობი“ №5 (მაისი), 1939.
2. კონსტანტინე გამსახურდია, „დიდოსტატის მარჯვენა“ „რაინდული რომანი“. სახელგამი. ტფილისი, 1943. რედაქტორი ი. თავაძე
3. კონსტანტინე გამსახურდია, „დიდოსტატის მარჯვენა“. მეორე გამოცემა. საბჭოთა მწერალი. თბილისი, 1947. რედაქტორი ალ. ჯიშიაშვილი.
4. კონსტანტინე გამსახურდია, „თხზულებათა კრებული“, ტომი მეორე. საქართველოს სსრ სახელმწიფო გამომცემლობა, თბილისი, 1948. რედაქტორი დ. ბენაშვილი.
5. კონსტანტინე გამსახურდია, „დიდოსტატის მარჯვენა“. გამომცემლობა საბჭოთა მწერალი, თბილისი, 1953. რედაქტორი ს. ჭილაია (სწორედ რომანის ამ გამოცემიდან შესრულდა ინგლისური თარგმანი).
6. კონსტანტინე გამსახურდია, „დიდოსტატის მარჯვენა“. გამომცემლობა საბჭოთა მწერალი, თბილისი, 1958. რედაქტორი ს. ჭილაია.

რადგან ინგლისურ თარგმანში წარმოდგენილი თავი ემთხვევა რუსულ თარგმანში ჩამატებულ თავს, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ აღნიშნული მოსკოვში 1956 წელს გამომცემულ „დიდოსტატის მარჯვენის“ ფ. თვალთვადის მიერ შესრულებული თარგმანის გავლენით გადავიდა ნაწარმოების ინგლისურ ვარიანტში.

დასკვნა

კვლევის შედეგად წარმოდგენილი გვაქვს შემდეგი ძირითადი დასკვნები:

1. კონსტანტინე გამსახურდიას, „დიდოსტატის მარჯვენის“ ინგლისური და რუსული თარგმანები უშუალოდ ორიგინალიდან არის შესრულებული. ინგლისური თარგმანის რედაქტირება რუსული თარგმანის მიხედვით არის განხორციელებული, ამიტომ, რიგ შემთხვევაში, იგრძნობა რუსული თარგმანის გავლენა ინგლისურ თარგმანზე.
2. რომანის ინგლისურ და რუსულ თარგმანებში შეინიშნება გარკვეული პრობლემები საწყისი შეტყობინების ფუნქციური შინაარსის შენარჩუნების კუთხით. გვხვდება შეცვლილი და შეკვეცილი პასაჟები.
3. ორივე თარგმანში, როგორც ინგლისურში, ასევე რუსულში, შეინიშნება გარკვეული პრობლემები „წყარო“ ენის კოდების „მიმღები“ ენის კოდებით ჩანაცვლების, სუბსტიტუციის თვალსაზრისით და კონკრეტულ სიტუაციაში კონტექსტის გათვალისწინებით სწორი ლექსიკური ინვარიანტის მოძებნასთან დაკავშირებით სიტყვის პოლისემიის პირობებში.
4. რომანის ინგლისურსა და რუსულ თარგმანებში წარმოდგენილია ნაწარმოების ორიგინალში მოცემული ანდაზების მხატვრული თარგმანები და არა მათი შესატყვისები. ინგლისურ თარგმანში შეინიშნება წინადადების ზრდის ტენდენცია, რაც ენებს შორის არსებული განსხვავებებით შეიძლება აიხსნას. რუსულ თარგმანში ეს ტენდენცია არ შეინიშნება.
5. აღმოჩენილია პრობლემები დედანში წარმოდგენილი გამოთქმების თარგმანებში ასახვის კუთხით. ვახტანგ ერისთავი გამოთქმების თარგმნისას კარგად იყენებს

ინგლისური ენის რესურსებს. ის ორიგინალში მოცემული გამოთქმების შესატყვისად ხშირად გვთავაზობს ინგლისურ ენაში დამკვიდრებულ ანალოგიურ სემანტიკურ დატვირთვის მქონე იდიომებს, რაც სწორი მიდგომაა. ფაქტმა თვალთვამე კი ხან ქართული გამოთქმის რუსულ ენაში დამკვიდრებულ შესატყვისს იყენებს, ხან დედნის შინაარსობრივ ინვარიანტს გვთავაზობს.

6. თარგმანებში, ძირითადად, უზრუნველყოფილია სიუჟეტის, მთავარი თემისა და თემატური მოტივების ასახვა და განვითარება. მაგრამ, იმავდროულად, გამოვლენილია მთელი რიგი ცვლილებები და ნაკლოვანებები.
7. თხრობის სისტემის ფორმები: ავტორისეული თხრობა, მონოლოგი, დიალოგი, თარგმანებშიც ორიგინალის შესაბამისად ასახება, თუმცა რიგ შემთხვევაში გამოტოვებული ან შეკვეცილია.
8. ხარვეზები შეინიშნება ავტორისა და პერსონაჟების მეტყველების თავისებურებების, ორიგინალში წარმოდგენილი სამხედრო სფეროსთან დაკავშირებული არქაული ლექსიკური ერთეულებისა და ფეოდალური სამეფოს მოხელეთა იერარქიის აღმნიშვნელი სიტყვების თარგმანებში გადატანის კუთხით. ფეოდალური სამეფოს იერარქიის აღმნიშვნელი სიტყვები რუსულ თარგმანში, უმეტესად, უცვლელად გადადის და ახსნილია გვერდის ბოლოს სქოლიოში, ხოლო ინგლისურ თარგმანში უცვლელად გადატანილ სიტყვას იქვე აქვს განმარტება იმავე ლექსიკური ერთეულის სინონიმის მეშვეობით. ინგლისურ თარგმანში ვახტანგ ერისთავი ხშირად იყენებს ე.წ. სიტყვათმონაცვლეობის მეთოდს. ის ხან თარგმნის ლექსიკურ ერთეულს, ხან კი უცვლელად გადააქვს ტრანსლიტერაციის მეთოდის გამოყენებით. ნაწარმოებში ეს ორი ვარიანტი ანაცვლებს ერთმანეთს.
9. თარგმანების ორიგინალთან შედარების საფუძველზე გამოვლენილია ხარვეზები ენის გამომსახველობითი საშუალებების, ტროპების, თარგმანებში ასახვის თვალსაზრისით. მთლიანობაში, თარგმანებში მოცემული ტროპე-

ბისაგან მიღებული შთაბეჭდილება ისეთი არ არის, როგორც დედანში.

10. რომანის ინგლისურ და რუსულ თარგმანებში გამოვლენილია არაეკვივალენტური ლექსიკის თარგმანში გადატანასთან დაკავშირებული პრობლემები, რაც გამოწვეულია, რიგ შემთხვევაში ენების ფონეტიკურ სისტემაში არსებული განსხვავებებით, ზოგჯერ კი მთარგმნელების მიერ არასწორად შერჩეული მეთოდით.
11. რომანის ინგლისურ და, მეტწილად, რუსულ თარგმანში აღმოჩენილია კუპიურები და ინტერპოლაციები, რომლებიც ხელს უშლიან რომანის სათანადოდ აღქმას და აზარალებენ ნაწარმოების მხატვრულ მხარეს. თარგმანებში წარმოდგენილი ინტერპოლაციები ზედმეტად პათეტიკურია, გაზვიადებულია და აცდენილია ავტორის წერის მანერას. კუპიურებისა და ინტერპოლაციების უმრავლესობა ინგლისურ თარგმანში ემთხვევა რუსულ თარგმანში წარმოდგენილ კუპიურებსა და ინტერპოლაციებს, რადგან ინგლისური თარგმნის რედაქტირება რუსული თარგმანის მიხედვით შესრულდა.
12. კონსტანტინე გამსახურდიას „დიდოსტატის მარჯვენის“ კვლევამ აჩვენა, რომ რომანის თარგმანებში, უფრო მეტად ინგლისურ თარგმანში, ვიდრე რუსულში, გვხვდება კარგად შესრულებული თარგმანის ნიმუშები. მთლიანობაში, ინგლისური თარგმანი უფრო ახლოს არის ორიგინალთან, ვიდრე რუსული.
13. რომანის ინგლისურსა და რუსულ თარგმანებში ბევრი ტექნიკური ხასიათის შეცდომაა.

სადისერტაციო თემასთან დაკავშირებული პუბლიკაციების ნუსხა

1. ცისანა ანთაძე. „ტექსტის კომპოზიციური მთლიანობის პრობლემები კ. გამსახურდიას რომანის „დიდოსტატის მარჯვენა“ პროლოგისა და ეპილოგის ინგლისურ და რუსულ თარგმანებში.“ საერთაშორისო რეცენზირებადი მულტილინგვალური სამეცნიერო ჟურნალი – “Scripta manent”, №1(13), საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი 2012, გვ. 9–14.
2. ცისანა ანთაძე. „არაექვივალენტური ლექსიკის თარგმნის ზოგიერთი თავისებურება კ. გამსახურდიას რომანის „დიდოსტატის მარჯვენა“ ინგლისურ და რუსულ თარგმანებში“. ახალგაზრდა მეცნიერთა შრომები. ფილოლოგია I. საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტი. გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბილისი 2013, გვ. 208–212.
3. ცისანა ანთაძე. „შინაარსის ინვარიანტულობის ზოგიერთი პრობლემა კ. გამსახურდიას რომანის „დიდოსტატის მარჯვენა“ ინგლისურ და რუსულ თარგმანებში.“ ახალგაზრდა მეცნიერთა შრომები. ისტორია – ფილოლოგია II. საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტი. გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბილისი 2014, გვ. 105–110.

St. Andrew the First – Called Georgian University of the
Patriarchate of Georgia

School (Faculty) of Humanities Direction of Philology

With the right of manuscript

Doctoral Educational Program
“Translation Studies”

Tsisana Antadze

English and Russian Translations of
Konstantine Gamsakhurdia’s Novel “The
Hand of a Great Master”

Dissertation Abstract

Submitted for PhD Degree in Philology

Tbilisi

2014

The research for the thesis has been conducted at Philology Direction of the School (Faculty) of Humanities of St. Andrew the First – Called Georgian University of the Patriarchate of Georgia

Scientific Supervisor: **Natia Amirejibi,**
PhD of Philology

Official Opponents: 1. **Giorgi Alibegashvili,**
PhD of Philology, Professor
2. **Tamar Mgebrishvili,**
PhD of Philology, Professor
3. **Tsinuli Kvlivdze,**
PhD of Philology, Professor

Defence of the dissertation will be held at the meeting of Dissertation Board of School (Faculty) of Humanities at St. Andrew the First – Called Georgian University on 2014

Adress: Assembly hall of St. Andrew the First – Called Georgian University of the Patriarchate of Georgia (IV floor), 53 a I. Chavchavadze Av., 0162 Tbilisi, Georgia

The thesis is available at the Scientific Library of St. Andrew the First – Called Georgian University of the Patriarchate of Georgia

Dissertation abstract was distributed on 2014

Scientific Secretary of Dissertation Board,
PhD of History
Professor Vakhtang Guruli

Contents

General Description of the Thesis

Relevance of the Research Topic	28
Main Purpose and Objectives of the Research.....	28
Scientific Novelty and Main Results of the Thesis	28
Theoretical and Methodological Bases of the Research.....	29
Theoretical Value of the Thesis	29
Practical Importance of the Thesis	29
Structure and Volume of the Thesis	30

The Main Contents of the Thesis

Introduction.....	30
Chapter I. Analysis of English and Russian Translations of Konstantine Gamsakhurdia's Novel "The Hand of a Great Master" According to Linguistic Theories	30
Chapter II. Stylistic Analysis of Konstantine Gamsakhurdia's Novel "The Hand of a Great Mater"	34
Chapter III. Some Peculiarities of Conveying of Non – Equivalent Lexis to English and Russian translations of Konstantine Gamsakhurdia's Novel "The Hand of a Great Master"	38
Chapter IV. Excisions and Interpolations.....	40
Conclusion	43
The List of the Publications Related to the Thesis.....	45

General Description of the Thesis

Relevance of the Research Topic

Konstantine Gamsakhurdia is one of the most distinguished representatives of Georgian literature, therefore, his literary creations have always been the subject of interest and study. A lot of scientific works have been dedicated to his one of the most popular novels, “The Hand of a Great Master”, but English and Russian translations of the novel have never been the subject of a special scientific research before. The analysis of translations of the novel is of great importance as it defines to what extent of adequacy his creative work is represented to foreign readers. Therefore, multilateral research of English and Russian translations of Konstantine Gamsakhurdia’s novel “The Hand of a Great Master” is necessary and the represented thesis is relevant.

Main Purpose and Objectives of the Research

The main purpose of the thesis is the analysis of English and Russian translations of Konstantine Gamsakhurdia’s novel “The Hand of a Great Master” by comparing English and Russian translations of the novel with the original.

The main objective of the research is to show merits and defects of English and Russian translations of the novel. Also, to define how adequately author’s feelings, intentions and views are reflected, which is very important as foreign readers’ impression of the author as well as the country’s literature is made with the help of the translations of the literary work.

Scientific Novelty and Main Results of the Thesis

Vakhtang Eristavi’s English and Patman Tvaltvdze’s Russian translations of Konstantine Gamsakhurdia’s novel “The Hand of a Great Master” have not been the subject of a special study before. Therefore, the introduced research in which multilateral and detailed analysis of

English and Russian translations of the novel is given by comparing them with the original represents certain scientific novelty.

Researcher's own English and Russian versions of some passages of the novel in which different kinds of problems have been revealed are presented and analysed in the work which is also a scientific novelty.

The Conducted research has shown, that both English and Russian translations of the novel are made directly from the original. The English translation of the novel is edited according to the Russian one (editor H. Perham). Hence, the influence of the Russian translation on some passages of the English translation is obvious.

On the whole, the English translation is closer to the original than the Russian.

Theoretical and Methodological Bases of the Research

The analysis of English and Russian translations of Konstantine Gamsakhurdia's novel "The Hand of a Great Master" is based on modern and traditional criteria of evaluation, complex research method and comparison of researchable texts with the original.

Theoretical Value of the Thesis

The analysis of the literary value of English and Russian translations of K. Gamsakhurdia's novel "The Hand of a Great Master" is given in the thesis. The author's views about evaluation criteria of translation are introduced. Hence, the represented thesis is of some theoretical value.

Practical Importance of the Thesis

The results of the research carried out within the framework of the thesis have enabled us to represent multilateral and detailed analysis of English and Russian translations of K. Gamsakhurdia's novel "The Hand of a Great Master" which along with the theoretical value has some practical importance. The thesis will help scientists and students taking interest in the research results represented in the work.

Structure and Volume of the Thesis

Determination of the structure of the thesis is conditioned by problems and peculiarities of the research material. The dissertation comprises: annotations in Georgian and English, introduction, 4 chapters conclusion, bibliography.

Chapter I of the thesis comprises 2 paragraphs, chapter II – 5, chapter III – 3, Chapter IV – 2 paragraphs.

The dissertation represents 247 pages. Bibliography comprises 5 pages.

The Main Contents of the Thesis

Introduction

A short description of Konstantine Gamsakhurdia's creative work is given in the introduction of the thesis. The relevance of the research subject is proved, the aim of the research is presented, the chronological frame is outlined, the principle of selecting the research subject is explained.

Chapter I

Analysis of English and Russian Translations of Konstantine Gamsakhurdia's Novel "The Hand of a Great Master" According to Linguistic Theories

§1. Problematic Translations

Since the sixties of XX century more attention is paid to linguistic theories which scientifically describe transformation of the text from one language into another. The linguistic theory of translation, as comparatively the new direction is less restricted by laws of scientific

study, hence it implies perspectives of divergence as well as synthesis of the research methods giving us the opportunity to conduct multilateral analysis of the given material.

Translation is united in the general concept of communication. Besides the common characteristics for all types of translation there are some specific features for each genre. Therefore, in the first paragraph of the first chapter of the thesis we have concentrated our attention on various types of translation to show likeness and differences among them.

The feature by which the literary translation differs from other kinds of translation is that the process of treating the literary text is far more difficult than any other type of the text as the pragmatic aim of a translator in this case is to create the most complicated form of aequivalency – formal – aesthetic aequivalency.

In this part of the thesis our attention is concentrated on the concept of invariability, which implies retaining of functional content of the original in the process of translation from one language into another. Inaccuracies in this term revealed by the research have been introduced in the work.

A number of problems in finding equivalences to lexical features of the original and in substituting codes of the “source” language by codes of “receptor” languages have been observed causing changes in the functional content and destroying the literary value of the original.

Also, the role of the word in the process of translating the literary prose has been defined. The importance of choosing the correct lexical equivalents in certain situations taking into consideration the polysemantic nature of a word has been explained. The essence of text and implication has been elucidated. Which peculiarities in this term should be taken into consideration have been pointed out.

So called “omissions” have been also emphasized which means omitting some parts of the text – words, syntagmas, sentences and etc. It has been shown that “omissions” are justified only when the unity of form and content is retained.

Some socio – cultural aspects of literary translation have been considered.

In this part of the thesis examples have been given to illustrate all the mentioned problems, which have been analysed not only according to theoretical views of the scientists of different generation, but also according to the author's theoretical views on different issues.

English and Russian translations of the passages made by the author of the thesis which have been cited to illustrate various kinds of errors have been suggested and analysed.

Consider the English and the Russian versions of the following passage in which the content of the original is changed as an example:

„ნეტავი წამოსულიყავით და ჩემთვის წაეჭრა მეფე გიორგის თავი“ (გვ. 71).

“If you had gone Giorgi would have cut off my head!” (p. 83)

«Если бы вы осуществили свои намерения, царь Георгий обезглавил бы меня» (стр. 57).

Researcher's own English and Russian versions are:

“I wish you had come and King Giorgi had beheaded me.”

«Лучше было бы если бы вы поехали и царь Георгий обезглавил бы меня.»

In the suggested versions invariability in terms of content is obtained.

The following can be used to show the importance of choosing the correct word in the certain situation:

„საქართველო მას წარმოდგენილი ჰქონდა, როგორც ნახევრად წარმართული სამეფო“ (გვ. 360).

“Kasavila had previously had a general idea that Georgia was an almost barbarian country ...” (p. 393).

«Касавила представлял себе Грузию как страну почти варварскую» (стр. 283).

In the English translation “barbarian” and in the Russian translation «варварскую» are suggested as corresponding lexical invariants to „წარმართული“. In my opinion, the substitution of the given word can't be justified as in both languages in English as well as in Russian there is a word which corresponds to „წარმართული“: «языческий» in Russian (მამისაშვილი... 1993: 863), “heathenish” or “paganish” in English (Мюллер 1978: 359; 541).

Author's own English and Russian versions of the above cited passage are:

“Kasavila thought that Georgia was a half paganish country”.

«Касавила представлял себе Грузию как полу – языческую страну».

In the represented English and Russian translations „ბარბაროსული“ is replaced with „წარმართული“ («языческий», “paganish”) and adequate translations have been obtained.

Above considered examples can be also used to illustrate the influence of the Russian translation on the English one.

We must mention that the research has revealed many technical errors in English and Russian translations of the novel.

§2. Well – Translated Passages

The comparison of the translations of the novel with the original has shown that there are more well – translated passages in the English version of K. Gamsakhurdia’s novel “The Hand of a Great Master” than in the Russian. The research has revealed that Vakhtang Eristavi makes good use of resources of English. e.g. The translator manages to find the right corresponding equivalent to the word „ეკუნტრუმებოდა“ (p. 206). He uses idiom “to dance attendance on sb”(p. 234), which means to follow sb around, attending to their wishes (Мюллер 1978: 193). Usage of the above mentioned idiom in the given context is justified, as it helps to correct transformation of the content of the original. The passage in which the word „ეკუნტრუმებოდა“ is given is omitted in the Russian translation.

The following can be regarded as a well – translated passage both in English and Russian translations:

„არაგვი გაცოფებულობ და ზედაზენს ამადამ წასვლა?!“ (გვ. 181).

“The Aragvi is raging madly! Just imagine going to Zedazeni tonight” (p. 207).

« – Арагви сегодня как бешеная, невозможно пробраться в Зедазени» (стр. 150).

English and Russian translations of the first part of the passage can be regarded as the exact translation. Both English and Russian translations of the second part of the passage are close to the poetic character of the

original and are not changed in terms of content. The essence of the rhetorical question given in the original is interpreted correctly.

In spite of different nature of the languages the verses represented in the novel can be regarded to be well – translated as all the elements of the original are retained. But we must mention that it would have been better to change the form «Харало» given in the Russian version of “Haraloo, Hariaraloo” by the form «Арало». In this case the sonority of the word would have been closer to the original and the Georgian fragrance would have been retained.

The English version of “Lazi’s Song”, „ლაზის სიმღერა“ can be regarded as well – translated. In this verse V. Eristavi uses the old forms of pronouns: thou – personal pronoun you; thine – possessive pronoun your; thy – possessive pronoun your. The represented pronouns are organic and help the verse become more melodious. As for the Russian version of “Lazi’s Song”, it is the example of an interlinear translation not poetic which can’t be justified in a literary work.

Chapter II

Stylistic Analysis of Konstantine Gamsakhurdia’s Novel “The Hand of a Great Mater”

§1. Composition, Plot, Theme, Idea of the Novel

Comparison of researchable texts with the original has shown that, on the whole, the composition of the novel is conveyed to English and Russian translations in accordance with the original. Admonitions, description of nature, characters, situations, deviations of historical kind given in the original are reflected in both translations. Represented deviations don’t break dynamics and continuity of narration, though some of the passages are either reduced or omitted in English and Russian translations.

The research has shown that, on the whole, the plot, the main theme and thematic motives in English and Russian translations are represented

and developed according to the original. At the same time, a number of changes and defects have been revealed which are indicated and analysed.

All the components of the plot of the original are conveyed to the translations, though, in the prologue of the Russian translation there are a lot of excisions. The English translation is closer to the original than the Russian.

§2. The Narrative System of the Novel

Narration plays an important role in epic genres. Forms of characters' speech, monologues and dialogues are also included in the narrative system. It is true that they are mostly used in dramas, but they function in epic genres as well.

The analysis of English and Russian translations of Konstantine Gamsakhurdia's novel by comparing them with the original has revealed that forms of narrative system : author's narrative, monologues, dialogues have been used in accordance with the original, though, in some cases they are either omitted or reduced.

Author's narration and monologues often serve to show characters' psychology, passion and feelings. Description of historical or current affairs, the environment and nature is accomplished with the help of author's narrative. In some cases translators are unable to convey extraordinary colours represented in the original to English and Russian translations of the novel. As for dialogues they depict many interesting situations and facilitate the dynamic development of events.

§3. Linguistic Means

The study of the research material has revealed problems in conveying peculiarities of author's and characters' speech to English and Russian translations of the novel. Author's and characters' speech is so varied that it reflects the colour of epoch and the social origin. Sometimes the colour of characters' speech is so specific that actually it is impossible to convey it to the translations in its full value.

Problems have been observed in finding corresponding equivalences to lexis connected with military field and archaic lexis expressing hierarchy of officials of feudal kingdom. The translators choose different methods. In the Russian translation words expressing hierarchy of officials of feudal kingdom are conveyed unchanged and explained in a scholium at the bottom of the page. In the English translation such words have a definition with the help of a synonym of the given word. e.g. „ერისთავი“ is conveyed to the Russian translation as «эриста́ви» and explained in the scholium, but in the English translation the word which is conveyed unchanged “eristavi” has a definition with the help of a synonym of the given word “governor” and we obtain “eristavis or governors”, „ერისთავები ან მმართველები“ :

V. Eristavi uses the method of interchanging the words. He sometimes translates the word. In other cases he uses so called transliteration method and conveys the word unchanged. When he introduces the word first time he translates it. e.g “Commendor – in - chief”, „მთავარსარდალი“ . In the process of development of the novel, when the reader is aware who the author is talking about, the translator uses “Spasalar”.

§4. Tropes

Tropes, as stylistic devices, facilitate retaining unity of content and form of the work. The conducted research has revealed that tropes are either conveyed to the translations in accordance with the original or not because of differences of the languages. On the whole, the impression got by tropes in English and Russian translations of the novel is not as sharp as in the original. e.g. the epithet used by writer „მელაბუა“ characterizes Talagva Kolonkelidze’s personality and morality. The stylistic device given in the original is conveyed as “wily” to the English translation and «хитрый» to the Russian translation, i.e. „ცბიერი“, „ემმაკი“. It is true that words suggested in the translations have negative colouring, but they are not as good as „მელაბუა“, which is not standard and differs from the epithets having also the negative colouring as „ცბიერი“, „ემმაკი“, „მზაკვარი“.

Sometimes tropes are conveyed in accordance with the original e.g.
„ღამეს ნაბდის კარავი დაედგა ხილნარში, რატისეულ სა-
სახლემო აგზავნიდა თავის დესპანებს“ (გვ. 383).

“Night had pitched her tent of black felt in Rati’s garden. Into the house, too, she had sent her harbingers” (p. 413).

«Ночь раскинула в саду шалаш из бурки. И в дом Рати направила своих послгов» (стр. 300).

In this case metaphors given in the original are fully conveyed to English and Russian translations. The tent put up in the fruit garden represents that the night is the master of time and space. Darkness represents the envoy who is sent to Rati’s palace. Symbolically the situation predicts Arszakidze’s death.

In the second part of the sentence of the quoted English passage the usual word order is changed. In my opinion, it helps the translator to intensify the emotion.

§5. Proverbs, Aphorisms, Phraseology

Proverbs introduced in the original are emotional and expressive giving the author the opportunity to express his ideas clearly. As a result of the research we can conclude that translators don’t seek for the analogues for the proverbs given in the original but they suggest their translated versions. The tendency of increasing sentences has been observed in the English translation which can be explained by differences of languages. The same tendency hasn’t been observed in the Russian translation. e.g.

„ღამურებით გავსილიყო იქაურობა. თავქვე ეკიდნენ მღაბიოები ჭერზე . . . “ (გვ. 210).

“The basement was full of bats hanging from the ceiling upside down” (p. 238).

«Летучие мыши заполнили подвал. Висели вниз головами» (стр. 172).

From the above example we can see that two sentences given in the original are combined into one in the English translation. The same is not observed in the Russian translation.

On the whole, aphorisms introduced in the original are adequately translated, but they aren't as expressive as in the original.

Problems have been discovered in conveying expressions given in the original to English and Russian translations. V. Eristavi often uses idioms having the same meaning while translating expressions, which is the right attitude. P. Tvaltvadze uses either the corresponding equivalents or the translated versions retaining the content of the original.

For example, in the English translation V. Eristavi uses the idiom "made... blood rush cold", „სისხლი გაეყინა“ as the corresponding version to the expression „ჟრუნტელი მოჰგვარა“. The represented idiom can be regarded as the invariant in terms of content. P. Tvaltvadze suggests the corresponding Russian expression «дрожь охватила», „ჟრუნტელი მოჰგვარა“.

Chapter III

Some Peculiarities of Conveying of Non – Equivalent Lexis to English and Russian translations of Konstantine Gamsakhurdia's Novel “The Hand of a Great Master”

§1. Toponyms

The conducted study has shown that there are some inaccuracies in conveying toponyms to English and Russian translations of the novel caused by either differences in phonetic systems of languages, or by inappropriate method chosen by translators. For example, V. Eristavi has conveyed „მტკვარი“ to the English translation as “Kura” as it is given in the Russian translation. This is not the right decision. While conveying Geographic realities like cities, rivers and etc., a translator should take into consideration the tradition to be too close to sonority of the original. It would have been better if V. Eristavi had used so called transliteration method, then we should have had the version “Mtkvari”. The toponym

“Mtkvari” is very old, has been used in the language for a long time and its origin is not known. Consequently, usage of the above mentioned method would have been advisable.

In some translated passages either a modern name of a toponym given in the original or its another name is represented. This kind of attitude is incorrect as it creates difficulties for foreign readers. For example, „გურგენის ზღვა“ is conveyed to the English translation as “Hyrceanian Sea”, which is the correct version. In the Russian translation the modern name of the toponym given in the original «Каспийское море», „კასპიის ზღვა“ is represented. Taking into consideration the original, the correct version would have been “Гирганское море”.

§2. Anthroponyms

Problems connected with conveying anthroponyms given in the original to English and Russian translations of the novel have been revealed. In some cases translators are unable to retain national colour while conveying Georgian names and surnames to English and Russian translations. For example, „ნონაი“(p.152) is conveyed to the English version of the novel as “Nonai” (p. 152). In this case national colour is retained. As for the Russian translation, in it the version «Нона» (p. 116) is suggested. In this case the translator is unable to retain the national colour.

As for the name „პიპა“ which is represented in the original is changed by «Вамех» in the Russian translation. In the English translation it is conveyed correctly:

„კარგია, პიპა, შენს მეტი რომ არავინ დაესწრო ჩემს სიკვდილს“ (გვ. 381).

“It’s good, Pipa, that nobody will witness my death but you” (p. 411).

« – Хорошо, Вамех, что, кроме тебя, не будет других свидетелей моей смерти» (стр. 297).

Some inaccuracies have been observed in conveying Georgian surnames ending in „ძე“ to the English version of the novel. Basically such surnames are conveyed to the Russian translation correctly. e.g.

ტოხაიდძე (გვ. 28) – Tokhaidze (p. 36) – Тохайдзе (стр. 23)

უშიშარაისძე (გვ. 101) – Ushisharidze (p. 117) – Ушишарайдзе (стр. 83).

It would have been desirable to use so called transliteration method. Then we would have obtained the versions : Tokhaisdze, Ushisharisdze.

§3. National Realities

Every real creative work reflects the national colour of the country the writer represents, though the quality of its expression differs. National colour facilitates the unity of content and form of the work and can be revealed in peoples' living environment and living conditions.

Research has shown that often translators do not use so called transliteration method, which is regarded to be the suitable method in such cases, but translate words expressing national realities. Therefore, retaining national colour is not obtained. e.g. „ხინკალი“ (p.57) is conveyed to the Russian translation as «хинкали» (p. 67) and is explained in the scholium at the bottom of the page (the national colour is retained). In the English translation V. Eristavi is unable to retain national colour as he translates the word „ხინკალი“ and suggest the version “mutton dumplings” (p. 46). In some cases V. Eristavi conveys the word unchanged and explains it in the text. In such cases the national colour is retained, but the style of the novel is changed. For example, “... from the churi – a huge earthen jar sunk into ground” (p. 202). In the Russian translation the word „ჭურჭი“ (p. 146) is omitted.

Chapter IV

Excisions and Interpolations

§1. Excisions

There are a number of excisions in the English and mostly in the Russian translation of K. Gamsakhurdia's novel “the Hand of a Great Master”. Excisions, both in English and Russian translations prevent the

readers from appropriate perception of the novel and at the same time destroy the literary value of the creative work. Especially noticeable is the omission of the epigraph at the beginning of the epilogue of the Russian translation. This is the verse representing the legend on the basis of which the novel was created.

Some other epigraphs are also omitted. In the English translation: p. 218 (Chapter XXVIII), p. 231 (chapter XXIX), p. 237 (Chapter XXX), p. 253 (chapter XXXIII), in the Russian translation : p. 167 (chapter XXIX), p. 171 (chapter XXX). The epigraph p. 183. (Chapter XXXIII) is reduced.

Some excisions in the English translation coincide with the corresponding passages in the Russian translation as the English translation of the novel was edited according to the Russian.

§2. Interpolations

Besides excisions, there are a number of interpolations in English and Russian translations of the novel. Often interpolations represented in the English translation coincide with their corresponding interpolations in the Russian translation as the English translation of the novel was edited according to the Russian.

We can conclude that represented interpolations are too pathetic, exaggerated and do not correspond to the author's style.

One chapter is added to both translations (English translation – chapter XLVII, Russian translation chapter XLVI).

The conducted research has shown that the above mentioned extra chapter is not represented in the following Georgian editions:

1. "Mnatobi" N5, 1939, May.
2. Konstantine Gamsakhurdia, "The Hand of a Great Master" "Heroic Novel". Sakhelgami. Tbilisi, 1943. Editor I. Tavadze.
3. Konstantine Gamsakhurdia, "The Hand of a Great Master." Second Edition. Sabchota Mtserali. Tbilisi, 1947. Editor Al. Jishiashvili.
4. Konstantine Gamsakhurdia, "Collection of Works", Volume II State Publishing House of Georgian SSR, Tbilisi, 1948. Editor D. Benashvili.

5. Konstantine Gamsakhurdia, "The Hand of a Great Master". Publishing House Sabchota Mtserali, Tbilisi, 1953. Editor S. Chilaia. (The English translation was made from this edition).

6. Konstantine Gamsakhurdia, "The Hand of a Great Master" Publishing House Sabchota Mtserali, Tbilisi, 1958. Editor S. Chilaia.

As the extra chapter represented in the English translation coincides with the corresponding extra chapter in the Russian translation by P. Tvaltadze, we can conclude that it was conveyed from the Russian version of the novel which was published in Moscow in 1956.

Conclusion

As a result of the research we have represented the following main findings:

1. English and Russian translations of K. Gamsakhurdia's novel are made directly from the original. The English translation of the novel is edited according to the Russian translation, therefore, the influence of the Russian translation on some passages of the English translation is felt.

2. Some problems in retaining functional content of the original have been revealed. Some reduced and changed passages have been discovered.

3. A number of problems in finding equivalences to lexical features of the original, substituting codes of the "source" language by codes of the "receptor" languages and in selecting the right lexical invariants taking into consideration the polysemantic nature of a word have been revealed both in English and Russian translations of the novel.

4. Translated versions of the proverbs given in the original not their analogues are introduced in English and Russian translations of the novel. The tendency of increasing sentences has been observed in the English translation caused by differences of languages. The same tendency has not been observed in the Russian translation.

5. Problems have been discovered in translating the expressions from the "source" language into "receptor" languages. V. Eristavi makes good use of resources of English. He often uses idioms having the same meaning while translating the expressions given in the original. That is the right attitude, P. Tvaltvadze uses either the corresponding equivalents or offers the translated versions.

6. On the whole, the plot, the main theme and thematic motives in English and Russian translations of the novel are represented and developed in accordance with the original. At the same time, a number of changes and defects have been observed.

7. The forms of narrative system: author's narrative, monologues, dialogues are used as it is in the original, though, in some cases they are either omitted or reduced.

8. Some problems in conveying peculiarities of author's and characters' speech to English and Russian translations of the novel have been revealed. Problems have been observed in finding corresponding equivalences to lexis connected with military field and archaic lexis expressing hierarchy of officials of feudal kingdom. In the Russian translation words expressing hierarchy of officials of feudal kingdom are conveyed unchanged and explained in a scholium at the bottom of the page. In the English translation such words have a definition with the help of a synonym of the given word. V. Eristavi uses the method of interchanging words. He sometimes translates the word. In other cases he uses so called transliteration method and conveys the word unchanged. These two variants interchange each other in the English version of the novel.

9. Comparing English and Russian translations of the novel with the original has revealed some problems in conveying stylistic devices to English as well as to Russian translation. The impression got by stylistic devices in English and Russian translations is not as sharp as in the original.

10. Problems have been discovered in conveying non – equivalent lexis to both English and Russian translations caused either by phonetic differences of “source” and “receptor” languages or by not appropriate method chosen by translators.

11. A number of excisions and interpolations have been found in English and mostly in Russian translation. Excisions both in English and Russian translations prevent the reader from appropriate perception of the novel. At the same time they destroy the literary value of the creative work. As for interpolations, they are too pathetic and exaggerated and don't correspond to the style of the author. In some cases excisions and interpolations in the English translation coincide with the corresponding passages in the Russian translation as the English version of the novel was edited according to the Russian.

12. There are well – translated passages in English and Russian translations of K. Gamsakhurdia's novel “The Hand of a Great Master”. On the whole, the English version is closer to the original than the Russian one.

13. There are many technical errors in English and Russian translations of the novel.

The List of the Publications Related to the Thesis

1. Tsisana Antadze. “Problems of Compositional Integrity of the Text in English and Russian Translation of Prologue and Epilogue of K. Gamsakhurdia’s Novel “The Hand of a Great Master””. Multilingual Reviewing International Scientific Magazine. “Scripta manent”, №1 (13), Georgian Technical University of Georgia, Tbilisi 2012, p. 9–14.

2. Tsisana Antadze. “Some Problems of Translation of Non – Equivalent Lexis in English and Russian Translation of K. Gamsakhurdia’s Novel “The Hand of a Great Master””. St. Andrew First – Called Georgian University of the Patriarchate of Georgia. “Works of Young Scientists”, Philology I., Publishing House “Universali”, Tbilisi 2013, p. 208–212.

3. Tsisana Antadze. “Some Problems of Invariability of Content in English and Russian Translation of K. Gamsakhurdia’s Novel “The Hand of a Great Master””. St. Andrew First – Called Georgian University of the Patriarchate of Georgia. “Works of Young Scientists”, History – Philology II., Publishing House “Universali”, Tbilisi 2014, p. 105–110.